

Mimarlıkta Bulanıklaşan Sınırlar: 2000 Sonrası Yapılar Üzerinden Bir İnceleme

Aslı YÜCEL* ve Hande DÜZGÜN BEKDAŞ**

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-9028-6190
ayucel@fsm.edu.tr

* Yıldız Teknik Üniversitesi
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0001-8308-0170
hduzgun@yildiz.edu.tr

Araştırma makalesi

Geliş: 02/03/2023
Son düzenleme sonrası geliş: 02/04/2023
Kabul: 03/04/2023
Yayımlanma: 31/07/2023

Öz

Sınırlar; iç-dış, açık-kapalı, aydınlık-karanlık, kamusal-özel gibi birtakım zıtlıkların birbirine dokunduğu alanlardır. Farklı disiplinlerle ilişkili olan sınırlar, mimarlık disiplininde de makro ölçekten mikro ölçeğe pek çok mekansal ilişkide önemli rol oynamaktadır. Mekan kavramına bakışın hızla değiştiği güncel mimarlık dünyasında sınır kavramının da sürekli bir değişim içinde olması kaçınılmazdır. Bu değişim sonucu sınırların kimi zaman keskinleştirildiği, kimi zaman ise 'bulanıklaştırıldığı' tasarımların üretildiği görülmektedir. Bulanıklaşma; fiziksel veya kavramsal biçimde tasarıma yansıtılan, sınırları mekansal ilişkileri güçlendiren eşiklere ve arayüzlere dönüştüren, esnekliği teşvik eden bir yaklaşımdır. Bu çalışmada, sınırların bulanık olma durumlarının mekansal anlamda sundukları potansiyellerin peşine düşmek amaçlanmıştır. Mimarlığın büyük yeniliklerle karşılaştığı 2000 sonrasında yapılmış, farklı açılardan konuya bakmayı sağlayacak çeşitli işlevlerde yapılar çalışma kapsamına alınmış, 'fiziksel sınırlar' odağında seçilen yapılarda sınır durumlar kavramlar ve diyagramlar ile analiz edilmiştir. Sınırların analizi sonucu günümüzde temel olarak biçim, hareket, yapı elemanları ve katmanlaşma yoluyla sınırlarla oynandığı ortaya konmuş, bu öğeler 'yeni(den) sınır öğeleri' şeklinde bir kavram önerisi altında birleştirilmiştir. Sınır öğelerinin tasarımın bağlamına ve oluşturulmak istenen atmosfere göre sınırlarda bulanıklaşma oluşturacak biçimde kullanımlarının etkileşimleri arttıran, deneyimleri zenginleştiren farklı mekansal açılımlar sunma potansiyelleri olduğu görülmüştür. Mimarlığın ayrılmaz bir parçası olan sınırların sorgulandığı bu çalışmanın mimari tasarım ve sınır ilişkisine eğilen yeni çalışmalar için bir altlık sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Sınır, sınırlarda bulanıklaşma, sınır öğeleri, iç-dış, kamusal-özel

Blurring Boundaries in Architecture: An Examination through Post-2000 Buildings

Aslı YÜCEL* and Hande DÜZGÜN BEKDAŞ**

* *Fatih Sultan Mehmet Vakıf University*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-9028-6190
ayucel@fsm.edu.tr

* *Yıldız Technical University*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0001-8308-0170
hduzgun@yildiz.edu.tr

Research article

Received: 02/03/2023

Received in final revised form: 02/04/2023

Accepted: 03/04/2023

Published online: 31/07/2023

Abstract

Boundaries are areas where some contrasts such as inside-outside, open-closed, light-dark, public-private touch each other. Boundaries associated with different disciplines and play an important role in many spatial relations from macro scale to micro scale in the discipline of architecture. It is inevitable that the concept of boundary is also in a constant change in the contemporary architectural world where the view of the concept of space is changing rapidly. As a result of this change, it is seen that designs are produced in which the boundaries are sometimes sharpened and sometimes 'blurred'. Blurring is an approach that is reflected in the design in physical or conceptual form, transforms boundaries into thresholds and interfaces that strengthen spatial relationships, and encourages flexibility. In this study, it is aimed to pursue the spatial potentials of blurred boundaries. Buildings with various functions, which were built after 2000, when architecture faced great innovations, were included in the scope of the study, and the boundary situations were analyzed with concepts and diagrams in the buildings selected with the focus of 'physical boundaries'. As a result of the analysis of them, it has been revealed that today the boundaries are played with form, movement, building elements and layering, and these elements are combined under a concept proposal as '(a)new boundary elements'. It has been observed that the use of them in a way that creates blurring of the boundaries according to the context of the design and the atmosphere to be created has the potential to offer different spatial expansions that increase interactions and enrich experiences. It is thought that this study, in which boundaries, which are an integral part of architecture, are questioned, will provide a base for new studies that focus on the relationship between architectural design and boundaries.

Keywords: Boundary, blurring boundaries, boundary elements, inside-outside, public-private

1. GİRİŞ

Tel veya duvarlarla ayrılmış ülkelerde, binalar ve yollarla ayrılmış kentlerde, duvarlarla ayrılmış konutlarda yaşarız. Bu durum, sınırların her yanımızı kapladığını gösterir. İç ve dış, açık ve kapalı, kamusal ve özel gibi zıtlıkların temas alanı olan sınırlar; mimarlık, coğrafya, tarih, matematik gibi pek çok disiplinle yakından ilgilidir. Mimarlık disiplini makro ölçekten mikro ölçeğe pek çok farklı biçimde etkinlik gösteren sınır kavramı, tıpkı mimarlık gibi sürekli bir değişim içindedir. Günümüzde sınırların keskinleştirildiği veya bulanıklaştırıldığı örnekler üretilmekte, görünen ya da görünmeyen sınır durumları hem fiziksel hem toplumsal etkiler meydana getirmektedir.

Bu çalışmada, sınırlarda bulanıklaşma durumları konu edinilmiştir. Kullanıcıların mekanı tekrar tekrar okuma ve deneyimlemesini teşvik eden mimari bir eylem olarak bulanıklaştırma, iç-dış, kamusal-özel sınırında etkileşimler sağlayan eşik ve arayüzler meydana getirmede kullanılır. Çalışmada olumlu veya olumsuz olarak kesin biçimde nitelendirmeden bulanıklaşma kavramının mekansal anlamda sunabileceği potansiyelleri sorgulamak amaçlanmaktadır. Literatür araştırmasından edinilenler ile sınır ve sınırla ilişkili kavramlar açıklanmış, işlev ve büyüklük açısından çeşitlilik sunan on adet çağdaş yapı örneği üzerinden fiziksel sınırlar içerik analizi ile irdelenmiştir. Sınırların bulanıklaşma hallerinin meydana getirdiği farklı mekansallıklar diyagram ve kavramlarla analiz edilerek tablolandırılmış, edinilen bulgular üzerinden 'yeni(den) sınır öğeleri' olarak tanımlanan bir kavram önerisi geliştirilmiştir. Son derece potansiyeli bulunan sınır kavramı ve sınırlarda bulanıklaşma üzerinden bir tartışma başlatmak hedeflenmektedir.

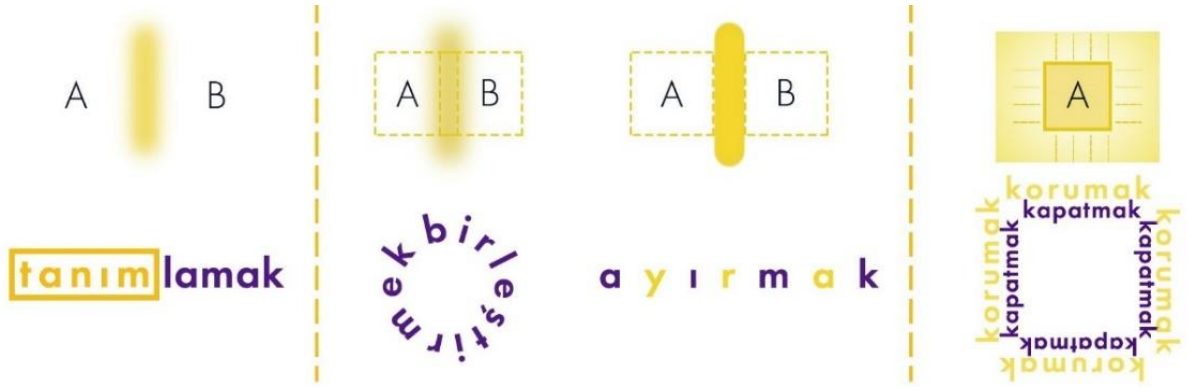
2. SINIRLAR ÜZERİNE

2.1. Sınır Kavramı

Simmel (1909) "İnsan, mekânlar arası tanımlı bir sınır oluşturur ama sonra onları yeniden bağlamak, bir mekândan ilişkili bir diğerine geçmek ister" diyerek insan, mekan ve sınırın ayrılmaz ilişkisini ortaya koyar (aktaran Boettger, 2014: 10). Venturi'ye göre (2005) mimarlık, iç ile dışın kesiştiği yerde beliren bir duvardır ve bu kesişimin yarattığı mekansallık ve meydana gelebilecek çatışmaların sahnesidir. Bir duvar ve çatışmalar sahnesi olarak mimarlık, sınırların ilişki veya ilişkisizliğinden meydana gelir.

TDK'deki (2023) "İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut" ve "Komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi" tanımları, sınırların farklı mekanları ayıran yönünü ortaya koyar. "Bir şeyin nicelik bakımından inebileceği veya çıkabileceği en alt ve en üst yer, limit" tanımı ise sınırın ülke toprakları, yaşam alanları gibi mekansal anlamla kalmayıp pek çok 'şey'i kapsayan yönünü vurgular. Ülkeler, kentler, mahalleler, konutlar, odalar arasında farklı sınırlara rastlanabilir. Bu sınırlar yükseklik farkları, strüktür, çatı, duvar, kapı ve pencere gibi pek çok farklı eleman ile meydana gelebilmektedir (Unwin, 2009).

Sınırların mimarlık üzerindeki ilk işlevi 'korumak'tır. İlk olarak dışa kapalı mağaralar yoluyla insanlar dış etkilerden korunmuş, zaman içinde gelişen mimarinin de öncelikli amacı doğa ile insan arasına bir sınır çekerek onu olumsuz koşullardan korumak olmuştur. Sınırların mimarlık üzerindeki bir diğer işlevi de 'şey'ler arası ilişkileri 'tanımlamak'tır. Bir mekanı tanımlamak, o mekanı sınırlamakla mümkün olmaktadır. Ayrıca sınırlar iki mekanı 'birleştirmek' veya 'ayırarak' yoluyla mekansal ilişkileri düzenleme işlevi görmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Sınırların mimarlık üzerindeki işlevleri (Aslı Yücel, 2023)

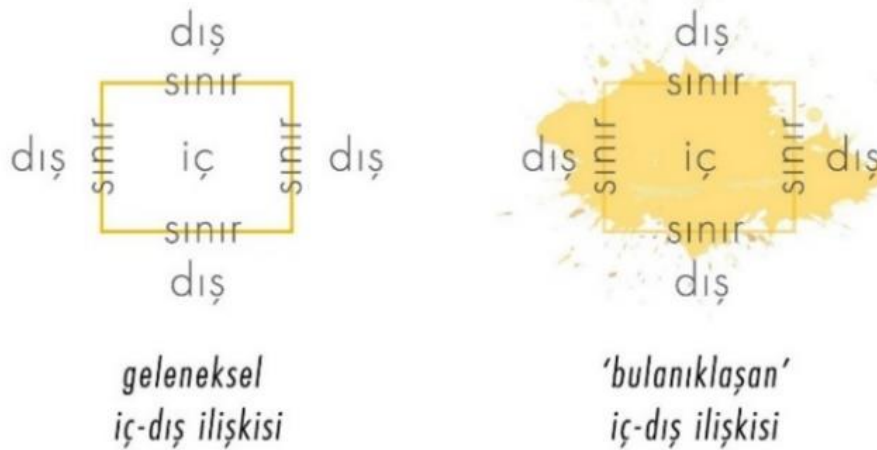
2.2. Sınırla İlişkili Kavramlar

Sınırlar, zıtlıkların temas alanlarında meydana gelerek bu zıtlıkların etkileşim hallerini etkiler. Sınırla ilişkili olarak iç-dış, kamusal-özel, eşik, arakesit ve arayüz kavramları ele alınmıştır.

2.2.1. İç-Dış

Bir 'iç' olabilmesi için bir 'dış'a ihtiyaç vardır. Johnson (1987), 'iç' kavramını etrafından yani 'dış'tan fiziksel veya simgesel olarak ayrılan yer olarak tanımlar ve bu iç ile dışın etkileşiminin farklı mekansal deneyimler oluşturduğunu vurgular. Mimarlık kimileri tarafından heykelleştirilerek özdeşleştirilebilmektedir, ne var ki mimari mekan, heykelden oldukça farklıdır çünkü bir dış kadar bir iç de barındırır ve mimar, iç ile dışı aynı anda ve birlikte düşünerek tasarlamalıdır (Arnheim vd.,1966).

Tarihsel sürece bakıldığında Endüstri Devrimi'ne kadar oldukça keskin iç-dış sınırları görülür. Endüstri Devrimi'yle malzemelerin çeşitlenmesi, özellikle modernizmin cam kullanımını tasarımın önemli bir parçası haline getirmesi ve iç mekanda bütünleşme sağlayan "akan mekan" anlayışıyla iç-dış sürekliliği aranmaya, sınırlar bulanıklaşmaya başlamıştır. Modern mimarlıkla başlayan bulanıklaşmış sınırlar günümüzde de kendini göstermektedir (Şekil 2). İç ile dış birbirine geçebilmekte, için içinde bir dış bulunabilmektedir. Bu ilişki veya ilişkisizlik durumunun yaratacağı mekansal etkilerin iyi değerlendirilmesi gerekir.

Şekil 2. Mimarlıkta değişen iç-dış ilişkisi (Aslı Yücel, 2023)

2.2.2. Kamusal-Özel

Hannah Arendt (2013), kamu kavramının insanlar tarafından oluşturulmuş şeylerle birlikte herkes için ortak bir dünyayı barındırdığını, kamusal alanın da kullanıcıların başkalarını tanımaları ve onlar tarafından tanınmalarına imkan sağlayan alanlar olduğunu belirtir. Hertzberger (2005), kamusalı 'kolektif', özeli 'bireysel' kavramları ile tanımlar. Kamusal alan herkes tarafından erişilebilir iken özel alan yalnızca belli kişi veya grubun erişebildiği ve düzeninden sorumlu olduğu alandır. Sınırların farklı elemanlar yoluyla bulanıklaştığı alanlarda kamusal ve özeli keskin ayrımı kamusal/yarı kamusal/yarı özel/özel şeklinde aşamalı bir hal alır (Şekil 3). Gehl (2020), kamusal alandan özel alana geçerken yarı kamusal ve yarı özel alanların bulunmasının geçişi yumuşatacağını, iletişimi arttıracığını ve özel alana bir koruma sağlayacağını söyler. Fakat günümüzde kamusal ile özeli birbirinden keskin biçimde ayrıldığı, bunun da yalnızca mekansal değil toplumsal bir sınırlamaya da sebep olduğu görülmektedir (Stavrides, 2021). Kamusal-özel ilişkilerinin yapı ölçeğinde iyi analiz edilerek tasarıma yansıtılması, diğer yapılar ve sokakla olan ilişkilerin doğru kurgulanmasında büyük rol oynamaktadır.

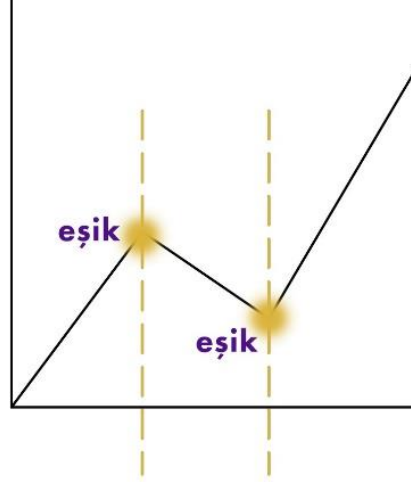
Şekil 3. Konut ile kamusal alan arasında farklı geçirgenlikte sınırlar (Yücel, 2023)

2.2.3. Eşik

Mimarlık literatürüne Aldo van Eyck'in "insan arası ilişki taşıyıcısı" tanımıyla katılan 'eşik (threshold)' kavramı, sınırların ilişki kurmaya ve geçişlere izin verdiği alanlarda ortaya çıkar (Alkaya, 2015). Bir kapı, kapalı olduğunda keskin bir sınırı var ederken açıldığında iki farklı mekanı bağlayan bir eşiğe dönüşür (Teyssot, 2005). Eşikler, geçiş sağlayan bu özelliğiyle farklı mekansal açılımlar ve karşılaşmalar sunan bir karaktere sahiptir. Stavrides'e göre (2021) bir mekanın özgürleşme olanakları sunmasıyla düşünce ve hayal üretimleri gerçekleşir. Eşikler meydana gelir, eşikleri deneyimleyen kişiler farklı karşılaşmalar, etkileşimler yaşar ve sürekli yeni deneyimler oluşur. Bu nedenle Stavrides (2021), keskin tanımlara sahip mekanlar yerine özgür ve esnek mekanların peşine düşülmesi gerektiğini vurgular. Hertzberger'e (2005) göre mahremiyet ve sosyal etkileşimler, insan hayatı için eşit derecede önemli olup ikisi arasındaki bağı kurmada eşik mekanlar devreye girer.

Sınırın bulanıklaşması, çatlaması, gerilmesi ve çözünmesi eşiği doğurur. Eşik de bir değişim bölgesi olarak geçişe, ayrılığa, kavuşmaya, toplanmaya, çarpışmaya, yüzleşmeye sahne olur (Şekil 4). Zıtlıkların temas alanı olması nedeniyle bir nevi 'arada olma', 'hem

orada hem burada olma' gibi melez durumları içinde barındıran eşik, bir iletişim aracından ziyade iletişimin oluşacağı ortamı sağlayan temel bir iletişim ögesi olarak görülmelidir.

Şekil 4. Eşik kavramı (Aslı Yücel, 2023)

Eşik mekan, muğlaklıktan güç alır. İç ile dış, kamusal ile özel arasında bir anahtar görevi görmekte olup bir nokta, çizgi, alan veya üç boyutlu hacim olarak vücut bulabilir (Boettger, 2014). Kapılar, pencereler, meydanlar, kamusal merdivenlerde, kaldırımlar, yarı açık bir alan tanımlayan saçaklar, arkatlar, avlular ve iç mekanda kotlar arası ilişkileri güçlendiren atriumlar, eşik mekanlara örnek verilebilir. Bu eşik mekanlarda birey, farklı sınır/sızlık durumları altında, farklı mekansal deneyimler 'eşiğindedir'. Tasarımcılar, tasarlama eylemini gerçekleştirirken eşiğin muğlak ve çok katmanlı yapısını gözetirse kullanıcı deneyimi daha zengin bir hal kazanabilecektir.

Dominique Perrault'nun tasarımı Pinault Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde, kütleler oluşturulduktan sonra tekstil malzemeden bir örtüyle sarılmıştır (Şekil 5). Kütleler ve onları saran tekstil örtü arasında oluşan boşlukların tariflediği mekanlar yeni bir kamusallık vadeder. Örtünün esnek hali yapıya akışkanlık ve geçirgenlik kazandırmıştır (Allmer, 2009). Perrault, aslında modaaya ait olan tekstil malzemeleri mimari tasarıma entegre ederek iç-dış ve kamusal-özelin bulanıklaştığı sınırdaki yeni deneyimler sunan eşik mekanlar tanımlamıştır.

Şekil 5. Tekstil örtü ile oluşturulan boşluklarda tariflenen eşik mekan (Dominique Perrault Studio, 2001)

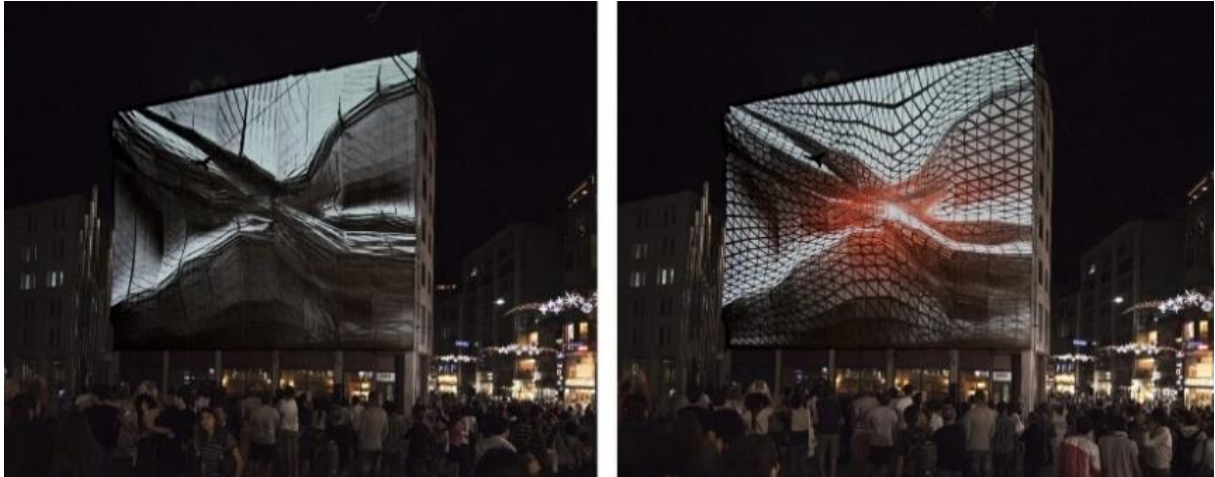
2.2.4. Arakesit ve Arayüz

Matematikte çizgi, yüzey ve hacimlerin birbirleriyle kesişim yerlerini tanımlayan arakesit (intersection) kavramı mimari tasarımda da sıklıkla kullanılmaktadır. Farklılıkların kesişim alanları olarak tanımlanabilen arakesitler, keskin sınırlara sahipken ayrışmaya, bulanık sınırlara sahip olduğunda ise birleşmelere olanak tanır.

Arakesit alanları bazı elemanlar yoluyla etkileşim alanlarına dönüştüğünde arayüz (interface) olarak tanımlanır. İlk olarak teknoloji ve bilgisayar ile ilişkili bir kavram olarak akla gelen arayüzün mimarlık disiplinde de potansiyelli bir rolü vardır. Gehl (2011), arayüzlerin kamusal ile özelin geçişini sağlayan kentsel mekan ögesi olduğunu ortaya koyar. Kent veya yapı ölçeğinde oluşabilen arayüz, bir tampon bölge tarifler.

Bala (2006), bir sokaktaki arayüzlerin yatayda binaların kütleli ilişkileri, düşeyde cephe özellikleri sonucu oluştuğunu söyler. İç ile dış arakesitindeki yapı kabuğunda sınırlarının bulanıklaşmasıyla kabuk bir arayüz kimliği kazanır, kabuğun yanı sıra kabukla etkileşim halindeki iç mekan ve sokak/cadde gibi dış mekanlar da arayüzden etkilenir. Bu sebeple yapının biçimi, diğer yapılara göre konumu, boşluklar, insan ölçeği ile olan ilişki, cephenin artikülasyonu gibi tüm özellikler arayüz oluşumunu etkilemektedir. Toplumsal, kültürel veya politik konulara eğilen sanatsal üretimler de arayüz görevi görebilir. Kamuoyu ve farkındalık oluşturmak için mimarlıktan güç alan bu çalışmalar kent-kentli, yapı-kentli ve kentli-kentli arasında köprü olan arayüzler olarak karşımıza çıkar.

Teknoloji ve mimarlık birlikte çalışarak da yapılar arayüze dönüştürülebilmektedir. İstiklal Caddesi'nde bir köşe yapısı olan Yapı Kredi Kültür Merkezi'nin cephesinde Alper Derinboğaz ve Refik Anadol'un tasarladığı 'Augmented Structures v1.0: Akustik Formasyon/İstiklâl Caddesi' adlı enstalasyonla caddede meydana gelen sesler, yapının cephesinde dijital yollarla elde edilen fiziksel bir şova dönüşür (Şekil 6). Tramvayın, satıcıların ve caddede yürüyüp geçen insanların sesleri, cepheye eklenmiş strüktürün üzerinde dijital hareketler haline gelerek yapıyı kent ve kentli arasında bir arayüze dönüştürür.

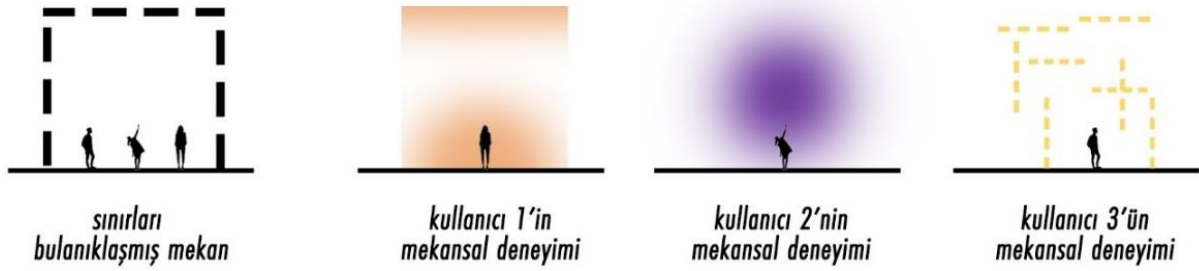
Şekil 6. Cephenin arayüze dönüşümü (Anadol, 2011)

2.3. Sınırlarda Bulanıklaşma

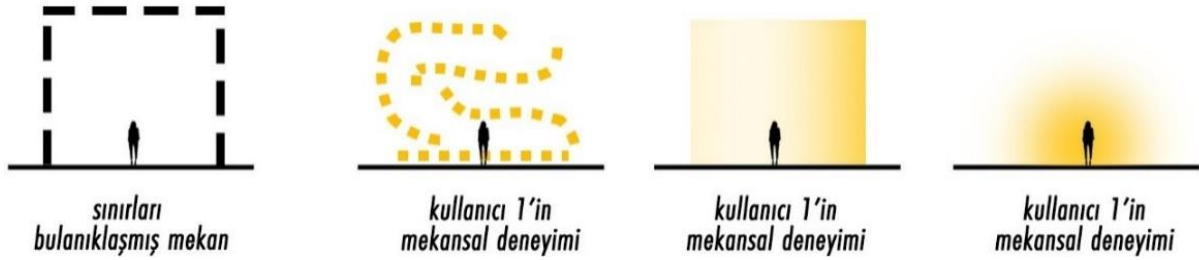
Bulanık kavramı, net olmayan, belirsiz, muğlak durumları niteler. Herhangi bir şeyin bulanık bir hal alması olarak tanımlanabilen bulanıklaşma kavramı, sınırlar üzerinde de kendini gösterir. Bulanıklaştırma, arada durumlar ve arada mekanlar oluşturarak daha geniş mekansal ilişkiler ağı sunmaktır. Bulanıklaşma oluşturmak için kesin bir yoldan söz edilemez,

kavramın kendisi gibi yaratım süreci de muğlak olup oluşturulmak istenen atmosferin ve içinde bulunulan bağlamın etkileriyle tasarımcının fiziksel veya kavramsal yollara başvurarak meydana getirdiği bir eylemdir. Beals (2012), sanatta yüzyıllardır yeri olan 'bulanıklaştırma' eyleminin mimari tasarım için de güçlü bir potansiyel taşıdığını, yönümüzü kesin sınırlamalar yerine algı ve deneyime açmamızı sağladığını belirtir.

Bulanıklaşma, bireylerin mekanı tekrar tekrar okumasını ve deneyimlemesini teşvik eden bir stratejidir. Dinçer ve Aydınli (2016), bulanıklaşmanın bulanık görme gibi olumsuz bir durum değil ilerlemeyi teşvik eden bitmemiş bir mimari eylem olduğunu vurgular. Mimaride bulanıklık hali, sınırların bütünüyle ortadan kalkması değil muğlaklaşmasıdır (Kaya, 2014). Bu muğlaklık yoluyla farklı kullanıcılarda farklı mekansal deneyimler söz konusu olacağı gibi aynı birey bir mekanı farklı zamanlarda deneyimlediğinde de farklı deneyimler edinecektir (Şekil 7, Şekil 8). Bu dinamizm ile sürekli yeni ve farklılaşan mekan açılımları gelişebilir.

Şekil 7. Bulanıklaşmış mekanda farklı kullanıcıların deneyimleri (Aslı Yücel, 2023)

Şekil 8. Bulanıklaşmış mekanda aynı kullanıcının farklı zamanlarda oluşan deneyimleri (Aslı Yücel, 2023)

Çağdaş mimarlar bulanıklaşmayı farklı biçimlerde ele almıştır. Peter Eisenman (2003) 'bulanıklaşma (blurring-blurred-zone)' kavramını ortaya koyarak mimar ve kullanıcıyı keskin kalıplarla sınırlayan, esnekliğe engel olan durumları çözmeyi amaçlar. Eisenman için bulanıklaşma, eskinin anlamlarını yok sayarak hiçbir anlamın olmadığı yeni bir ortam yaratmak değildir. Hem bütünüyle eskiye bağlı olmayarak hem de anlamsız olmaktan kaçınarak yeni anlamlar üretmektir. Mimar, 'bulanıklaşma'yı kavramsal olarak ele aldığından bulanıklık görülemez, elle tutulamaz. Bulanıklaşma; işlevsel gerekliliklerden, anlam üretme çabasından veya biçimsel kararlardan dolayı meydana gelebilir ve hangisinin etkili olduğunu tam olarak anlamak mümkün değildir (Eisenman, 2003). Artık odağın kaydığı, farklı potansiyeller sunan yeni bir ilişkiler ağı meydana gelmiştir.

Toyo Ito, Eisenman'ın aksine bulanıklığı hem kavramsal hem de fiziksel olarak ele alır. Ito'ya göre mimaride bulanıklaşma üç madde ile başarılır; çevreyle ilişkili yumuşak mimari, değişebilen işleve sahip mimari ve şeffaf ve homojenliği amaçlayan mimari (Dinçer ve Aydınli, 2016). Ito'nun Tower of Winds tasarımında gündüzleri cephe kaplaması kenti yansıtırken geceleri ise çevredeki ses ve rüzgar etkisine göre kule renk değiştirmekte, bu görsel bulanıklaşmalar yoluyla kentle ilişki kurulmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Tower of Winds tasarımında kavramsal ve fiziksel bulanıklaşma (Shinkenchiku-sha, 2013)

Bernard Tschumi'ye (2018) göre mekan, eylem ve hareketten etkilenecek oluşur. Bu durum, farklı kullanıcıların farklı mekansallıklar üreteceği bulanık bir duruma işaret eder. "Eylem olmadan mimarlık olmaz, olay olmadan mimarlık olmaz, program olmadan mimarlık olmaz" sözü Tschumi'nin bu yaklaşımını özetler. Bulanıklaşmayı ele alan bir diğer isim olan Diller & Scofidio'nun Blur Building adlı pavilyon binasında ise bulanıklaşma tamamen fiziksel olarak karşımıza çıkar. Kendiliğinden sis üreten sistemi sayesinde gerçek anlamıyla bulanık bir atmosfer sunulmuştur (Şekil 10). Diller ve Scofidio (2002), Blur'u görülecek hiçbir şey olmayan bir gösteri olarak tanımlar. Blur bir yapı ya da heykel değildir, Blur bir olay, bir performanstır, bilgileri silen ve yenilerini oluşturan bir eylemdir (Hann, 2012).

Şekil 10. Blur Building tasarımında fiziksel bulanıklaşma (Widmer, 2002)

Çağdaş mimarlık dünyasında sınır kavramının değişimi sürmekte, mekan-insan ilişkileri yeniden tariflenirken sınırların bu ilişkiler üzerindeki rolü farklılaşmaktadır. Böylece sınırlarda bulanıklaşmanın belli potansiyeller sunup sunamayacağı sorusu doğmaktadır.

3. YÖNTEM

Aydınli'ya göre (2012) günümüz mimarlık dünyasında farklı düşünceler geliştirebilmek için hem görsel hem de sözel dilin sınırlarına daha geniş açıdan yaklaşmak gerekmektedir. Değişim içindeki sınır kavramının mekansal açılımlarını irdeleyen bu çalışmada da görsel ve sözel yaklaşımlar getirmenin yararlı olacağı düşünülmüştür. Çalışmanın yöntemi nitel bir veri çözümleme tekniği olan içerik analizine dayanmaktadır. İçerik analizi, benzer materyal ve veriler altındaki kavramların ortaya çıkarılması, kavramların belli ilişkiler çevresinde toplanması ve yorumlanarak anlaşılmasının kolay hale getirilmesine dayanan bir süreç olup çalışmada materyal olarak, işlev ve büyüklük gibi açılardan çeşitlilik sunan on adet çağdaş yapı örneği kullanılmıştır (Doğanay vd., 2018). Bu örnek yapılarda sınır oluşumları kavram ve

diyagramlarla analiz edilerek tablolaştırılmıştır. İçerik analizinin ana elemanı olan kavram, veriler arası ilişkileri tariflemeye kullanılır (Baltacı, 2019). Cordan'a göre (2002) kavram, bir nesne veya olgunun temel nitelikleri üzerine genellemeler yapma imkanı sunar ve bir tasarım tek bir kavramdan ya da pek çok kavramın birlikteliğinden meydana gelebilir. Kavramlar, mimari ürünün oluşumunda da temsilinde de rol oynamakta olup Cordan (2002) kavramın hem analiz hem sentez aşamalarında kullanılabilirliğini vurgular. Diyagram ise seçilen kavram ya da olguların iki veya üç boyutlu hale indirgenmesiyle ilişkiler ve bağlantıları gösteren grafik anlatı biçimidir (Düzgün, 2016). Deleuze (1993) diyagramı "soyut bir makine" olarak tanımlar ve diyagramın var olanı temsil etmenin ötesinde oluşmakta olan yeniye ortaya koymaya çalıştığını ifade eder. Bu doğrultuda, seçilen yapılarındaki sınır oluşumlarının kavramsal ve diyagramatik açımlarıyla analizinden edinilen bulgular değerlendirilerek 'sınır öğeleri' şeklinde tanımlanan bir kavram önerisi geliştirilmiştir. Bu araştırmanın sınırlara eğilen yeni çalışmalara altlık sağlayabileceği düşünülmektedir.

4. ÖRNEKLER ÜZERİNDEN SINIR ANALİZİ

4.1. Laban Dans Merkezi

Herzog & de Meuron'un Londra'da tasarladığı dans eğitim merkezi, kavisli bir biçime sahip olup çift cidarlı bir cephe sistemiyle örtülmüştür (Şekil 11). Renkli polikarbonat panellerden oluşan bir dış katman ile arkasında yer alan mekanın işlevsel gerekliliklerine göre saydam veya yarı saydam kurgulanmış cam yüzeylerden meydana gelen bir iç katman mevcuttur. Gündüz iç mekanda gerçekleşen dans provaları, atölye çalışmaları gibi aktiviteler dış cepheden algılanmakta ve yapı kentle bütünleşmektedir. Geceleri de iç mekandan dışarı yayılan renkli ışıkların etrafa ve ırmağa yansımaları yapı kentin bir parçası olmayı sürdürmektedir. İki katlı yapıda mekanlar iki döner merdivenin tanımladığı toplanma alanlarından yayılarak ilişkili biçimde kurgulanmıştır, sirkülasyon yoluyla yapıya dinamizm katılmıştır. Tüm bu mekanlar ana tiyatro salonunu çevrelemektedir. İç mekamlarda olabildiğince şeffaflık sağlanarak kamusal-özel sınırı bulanıklaştırılmıştır.

Şekil 11. Laban Dans Merkezi (Gilbert vd., 2005)

4.2. Sharp Tasarım Merkezi

Toronto'daki Ontario Sanat ve Tasarım Okulu'nun yenileme projesinin bir parçası olarak Will Aslop ile Robbie/Young+Wright Mimarlık işbirliğinde tasarlanan Sharp Tasarım Merkezi, iki kat yüksekliğinde çelik kafesten dikdörtgen bir küttedir. Bir çekirdek ve altı çift kolon ile yerden yirmi altı metre yüksekliğe çıkarılan yapı, altında yakın çevredeki parka geçiş sağlayan büyük bir kamusal alan tanımlar (Şekil 12). Kampüsteki en eski binanın üzerinde yükselen yapı, çevresindeki binalardan biçim ve yükseklik olarak farklılaşmaktadır. Asansör ve merdivenleri barındıran bir çekirdek ile altındaki ana binaya bağlanmıştır (Brooks, 2020).

Geceleri, yapıyı taşıyan kolonların fark edilmesi zorlaşmakta, yapı adeta uçuyormuş gibi görünmektedir. Dikdörtgen kutunun cepheleri renkli pikseller şeklinde kurgulanmış olup bu piksellerin oluşturduğu hareketlilik ile algısal bir bulanıklaşma oluşturulmuştur. Yükseltilmiş dikdörtgenler prizmasının biçimi, renk seçimleriyle oluşturulan hareketlilik ve devasa kütleyi taşıyan kolonlar yoluyla yapıda sınırlarla oynanmıştır.

Şekil 12. Sharp Tasarım Merkezi (Studio International, 2009)

4.3. Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi

Free Üniversitesi Filoloji Fakültesi için yeni bir kütüphane binası yapılmasına karar verilmesi üzerine tasarlanan yapı, uzay kafes sistemle oluşturulmuş eğimli biçimiyle kampüsteki diğer yapılardan farklılaşır. Yapıyı çevreleyen bir çift kabuk sistemi bulunur, dıştaki kabukta bulunan kanatların bir kısmı saydam bırakılarak dış mekanla görsel ilişki desteklenmiştir (Foster ve Majidi, 2008).

Uzay kafes kabuğun iç mekandaki etkisi de dikkat çekicidir. Genişleyerek veya daralarak her katta farklılaşan döşemelerin dış kabukla arasında boşluk tariflenmiştir. Bu boşluk ile kabuk birlikte bir arayüz olarak çalışır. Hiçbir kat tamamen kapatılmamış, galeri boşluklarına bakan mekanlar çalışma alanlarıyla düzenlenmiştir. Farklı katlardaki insanlar bu arayüz sayesinde birbirleriyle, kabukla ve dış mekanla etkileşime geçebilmektedir. İç ile dış arasında beliren kabuktaki katmanlaşma ve iç mekanda farklılaşan döşemelerin tanımladığı boşluk, sınırların bulanıklaştığı bir mekansallık ortaya koymuştur (Şekil 13).

Şekil 13. Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi (Gorner ve Meisel, 2005)

4.4. Oslo Opera Binası

Snøhetta Ofisi tarafından 2008 yılında tamamlanan Oslo Opera Binası, Oslo'da liman bölgesiyle birlikte kurgulanan kentsel dönüşümün bir parçasıdır. Yapı, kent ile liman arakesitinde beliren bir arayüz olarak görülüp hem biçimi hem de peyzajı ile kamusal hayatı güçlendirecek bir eleman olarak tasarlanmıştır (Şekil 14).

'Anıtsallık' arayışıyla yola çıkılan tasarımda kararlar üç ana öge etrafında kurgulanmıştır: Dalga duvar (wave wall), halı (carpet) ve fabrika (factory). Fuaye alanını çevreleyen duvar ögesi, deniz ile kara, günlük hayat ve sanatın kesişimini simgelemektedir.

Halı, kütleyi saran ve üzerinde yürünebilen çatı ile dinamizm, erişilebilirlik ve anıtsallığı pekiştiren bir ögedir. Fabrika ise doğu kanadında yer alan, idari işlevlerin yürütüldüğü bölümdür (Cive, 2018).

Yapının batı cephesi, fiyortla sınırların bulanıklaştığı ve tasarımın kentle bütünleştiği alandır. Tasarımda “yer kaplayarak yer verme” anlayışı ile hareket edilmiştir. Tasarımcı, yeri ‘burada’ ve suyu ‘orada’ olarak ele alıp yapıyı burası ile orası sınırında bir eşik olarak görmüştür. Arazi bir kağıt parçası gibi ele alınarak kesilmiş, kaldırılmış ve katlanmış, altında oluşan hacme programlar yerleştirilmiştir. Yerleştirilen programlar birbirlerinden keskin sınırlarla ayrılmamış; yapı dinlenme, eğlenme, kıyıda suya girme gibi farklı işlevlere imkan sunan bir arayüze dönüşmüştür (Karabacak, 2015). Fuayenin bulunduğu denize bakan cephe saydam olarak tasarlanmış, yapının içindekiler, kıyıda kiler ve sudakilerin yapıyla ve birbirleriyle etkileşime geçebilmesi sağlanmıştır.

Şekil 14. Oslo Opera Binası (Snohetta, 2008)

4.5. MAXXI Müzesi

21. Yüzyıl Sanat Eserleri Müzesi (MAXXI Müzesi), 2009’da Zaha Hadid tarafından Roma’da tasarlanmış olup sanatın hareketli ve esnek karakterini destekleyen mekansal düzenlemelere sahiptir. Esneklik ve akışkanlık kavramlarına dayanan konsept, üst üste binen, akan ve farklı yönlenişlere sahip tasarımıyla vücut bulmuştur. Biçim, Roma’nın tarihi ve statik kurgusuna zıt olsa da çevreden gelen akslarla sağlanan uyum ve kente kazandırılan meydanla yapı, kentin bir parçası olmuştur (Şekil 15).

Müze; önünde açılan boşluk, kolon sıraları ve kütlenin öne doğru yaptığı çıkıntıyla tanımlanan bir giriş alanına sahiptir. Bu yarı açık giriş alanı meydanla birlikte çalışarak bir eşik mekan özelliği üstlenir. İç mekanda da katı sınırlara karşı bir tavır vardır. Geçici ve hareketli sergilere olanak veren esnek planlı mekanlar kurgulanmış, galeri boşluklarına oturarak kotları birbirine bağlayan siyah asma merdivenlerle değişip dönüşebilen mekanlar kurgulanmıştır. Yapıda kullanılan sık betonarme kirişler mekan tanımlayan ve her kotta ziyaretçilere rotalar tarifleyen bir sınır elemanı olarak ele alınmıştır.

Şekil 15. MAXXI Müzesi (Baan, 2010)

4.6. NA Evi

Japon mimar Sou Fujimoto'nun 2010'da Tokyo'da tasarladığı NA Evi'nde 21 farklı döşeme plağından oluşan 21 kot bulunur (Şekil 16). Bu kotlar tek bir merkez etrafında konumlanmaz, çok merkezli bir mekan oluşturularak bütüncül bir düzen yerine plakların birbirleriyle gelişen ilişkiler bütünü temel alınmıştır (Pješivac, 2021). Fujimoto'ya göre (2008) belirsizlik ve düzensizliklerin birlikteliği belli bir düzen meydana getirebilir. NA Evi'nde bu düzensizlikten gelen düzen arayışı gözlenebilir. Tasarımda duvar yoktur, döşemeler ve onları çerçeveleyen düşey elemanlar dışında yapı saydamdır. Döşeme plaklarının boyutları işlevsel gerekliliklere göre değişmekte olup kimi mekanlarda mobilya ölçeğine kadar küçülmektedir.

Fujimoto (2016), yaşam için yeni mekansallıklar üretmeye çalışır, bunu da tamamen mimari ya da tamamen doğa yerine ikisinin birlikteliğiyle gerçekleştirmeyi amaçlar. NA Evi'nde bu çabası hayat bulur, yapı elemanları ve saydamlık kullanımıyla sokak ile konut arasındaki sınırlar bulanıklaştırılmış, konutun mahremiyetine yeni bir bakış getirilmiştir.

Şekil 16. NA Evi (Baan, 2015)

4.7. Optik Cam Ev

Hiroshi Nakamura & NAP Mimarlık'ın Hiroşima'da tasarladığı konut binası yüksek yapılar, araba ve tramvay ile oluşan trafik ve gürültüyle çevrelenmiş bir alanda bulunur (Şekil 17). Mahremiyet ve doğayla iletişimi arttırmak ve kent karmaşasından uzaklaşmak üzere konut ile kenti sınırlayan, cam bloklardan oluşan yarı saydam bir kabuk oluşturulmuştur. Kabuğun hemen arkasında bir bahçe bulunur. Bu yarı saydam kabuk ile arkasında bulunan bahçe, kentten konuta geçişte bir eşik mekan görevi görür. Kabuktaki katmanlaşmayla içeriye hava ve sesin geçişi engellenirken dışarıyla görsel ilişki tamamen kesilmemiştir.

Yapıya doğanın entegre edilmesiyle kendi içinde, kentten ayrı ama kentle ilişkili bir atmosfer sunulmuştur. Arkasındaki ağaçların bulanık görüntüsüyle dışarıdan bakanlara içeride gizli bir bahçe olduğuna dair ipucu veren yapı, dışarıya bakanların da kentin akışını görmesine olanak sağlar. Dolayısıyla cephe, ev ile kent arasına bir sınır çekse de bu sınırı bulanık tutmaktadır.

Şekil 17. Optik Cam Ev (Nacasa & Partners Inc, 2020)

4.8. UNC Kampüs Virtual

Arjantin’de içinde bulunduğu kampüsün bir parçası olarak tasarlanan UNC Kampüs Virtual’da basit bir küp hacminin zemin katta boşaltılıp havalandırılmasıyla peyzajın sürekliliği sağlanmıştır (Şekil 18). Zemin kattan başlayan bir rampa, zemin katın kamusallığını üst kata taşır. Yapının cephesine oturan bu rampa ve küp hacim ile onu saran metal deri arasında oluşan boşluklar, kullanıcı hareketini artırırken bir yandan da kente bakış alanları sunan bir arayüze dönüşür.

Tasarımda immateryalite (malzemeden soyutlanma) kavramı ön plandadır. Küpü saran metal deri, yapıya gündüzleri günışığına göre değişen, içini daha az gösteren bir yüz kazandırırken geceleri bu deri farklılaşır, daha geçirgen bir hal alır. Böylelikle bina malzemeden soyutlanır, günün farklı saatlerine göre farklılaşan cepheleriyle hem iç hem dış mekandakilere zengin mekansal deneyimler sunar.

Şekil 18. UNC Kampüs Virtual (Pinilla, 2018)

4.9. The Galleria

Güney Kore'nin Gwanggyo kentine OMA'nın tasarladığı yapı, bir alışveriş merkezi olmakla birlikte içinde kültürel fonksiyonlara da yer vererek gelenekselliğin dışına çıkmayı, çevredeki yapılardan ölçek ve biçim olarak farklılaşarak bir simge yapı haline gelmeyi amaçlamaktadır (OMA, 2020). Kentteki konut bölgesi ve park arasındaki geçişte yer alan kübik yapı, iç-dış arakesitinde üçgenlerden oluşan çelik strüktürlü saydam bir geçit ile sarılmıştır (Şekil 19). Bu geçit içinde koridor, merdiven ve rampa gibi sirkülasyon elemanları barındırarak zeminden çatıya kadar tüm katlara erişimi mümkün kılarken kullanıcıların hem dış hem de iç mekânla etkileşimini sürdürmesini sağlayan bir arayüze dönüşür.

Binada alışveriş alanlarına ek olarak kültürel etkinlik alanları ve bir çatı bahçesi bulunur. Yapıya kültürel işlevler eklenerek ve iç-dış ilişkisini destekleyen bir sirkülasyon elemanı kurgulanarak günümüzde yarı kamusal bir hal alan alışveriş merkezi kavramı eleştirilmiş, kamusal-özel sınırının bulanıklaştığı yeni bir alışveriş merkezi denemesi ortaya konmuştur.

Şekil 19. The Galleria (Jun, 2020)

4.10. Sydney Modern Müzesi

SANAA tarafından Sydney’de tasarlanan müze, New South Wales Sanat Galerisi’nin dönüşüm projesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Alandaki mevcut tarihi sanat yapısıyla zıtlık oluşturması amaçlanan çağdaş yapı, birbiri üstüne oturan veya iç içe geçen dikdörtgen kütlelerden meydana gelir (Şekil 20). Körfeze bakan yamaca yerleşen yapıda dikdörtgen kütleler birbiri üzerinde yükselerek araziye uyum sağlarken kamusal işlevlere olanak veren avlu ve çatı terasları oluşur. Kent-park-liman arakesitinde kritik bir rol oynayan müze, belli alanlarda saydam kurgulanarak sınırlar bulanıklaştırılmıştır.

İç mekanda kamusalılığı pekiştirmek ve farklı mekansal deneyimlere imkan tanıyabilmek amacıyla galeri boşlukları, merdivenler, cam duvarlar, mekanları tanımlayan zarif kolonlar gibi yapı elemanlarıyla kotlar arası güçlü ilişkiler tayin edilmiştir. Kimi bölümlerde birkaç kat yüksekliğine çıkan boşluklar tariflenerek farklı büyüklüklerde sanat eserlerinin sergilenmesi ve daha fazla mekanla aynı anda ilişki kurulması sağlanmıştır.

Şekil 20. Sydney Modern Müzesi (Baan, 2022)

5. BULGULAR

On adet yapı üzerinden farklı sınır oluşumlarının irdelendiği çalışmada sınır öğeleriyle gelişen mekansal açılımların diyagram ve kavramlar üzerinden anlatımlarıyla bir analiz çalışması yapılmıştır (Şekil 21).

Şekil 21. Seçilen yapılarda sınırların analizi (Aslı Yücel, 2023)

	seçilen yapı	sınır öğeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BIÇİM KATMANLAŞMA	OPTİK CAM EV (Nacasa & Partners Inc, 2020)	boşluklu biçim dış ile içe sınır geçirme, içte yeni dış (bahçe) oluşturma yarı saydam cam cephel malzemesi	kent-konut sınırında bir eşik mekan mahremiyet arayışı doğa ile ilişkinin kuvvetlendirilmesi kente açılan cephede arayüze dönüşme	 dış- bahçe- iç arayüz oluşumu eşik, arakesit-arayüz, katmanlaşma, etkileşim, gerilim
BIÇİM YAPI ELEMANLARI	NA EVİ (Baan, 2015)	esnek biçim arayışı farklı büyüklükte döşemeler duvar-sızlık saydamlık	'hem ev hem sokak, hem özel hem kamusal' yapı-kent arakesitinde bir arayüz mahremiyet kavramını sorgulama iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki	 farklılaşan döşemeler iç/dış bütünleşmesi iç-dış geçişlilik, kamusal-özel, arakesit-arayüz, bütünleşme, esneklik, dinamizm, hafiflik, etkileşim, saydamlık
BIÇİM HAREKET	OSLO OPERA BİNASI (Snøhetta, tb)	alçalıp yükselen biçim yürünebilir çatı ile sağlanan hareket ana kütlede saydamlık	'yer kaplayarak yer verme' liman- kent arakesitinde bir arayüz su ile kara sınırında bir toplanma alanı, bir eşik mekan kamusal-özel iç içeliği	 hareket şeffaflık kamusal-özel, eşik, arakesit-arayüz, eğilme/bükülme, katlama, iç-dış geçişlilik, saydamlık, dinamizm, sirkülasyon, etkileşim
BIÇİM HAREKET	THE GALLERIA (Jun, 2020)	kübik biçim ve ona eklenen sirkülasyon sarmalı cephede strüktür, malzeme ve sirkülasyon ile sağlanan hareket	'alışveriş merkezi'ne daha kamusal bir kimlik kazandırma yapı kabuğunda dışa taşma, saydamlaşma ve ve kentle etkileşimli bir arayüze dönüşme	 arayüz oluşumu sirkülasyon sarmalı kamusal-yarı kamusal-yarı özel-özel, dinamizm, etkileşim, sirkülasyon
BIÇİM HAREKET	SYDNEY MODERN MÜZESİ (Baan, 2022)	iç içe geçen dikdörtgen kütleler avlular, teraslar, kolonlar, galeri boşlukları, cam duvarlar, sirkülasyon elemanları	kent-park-liman arakesitini güçlendiren arayüz kotlar arası kuvvetli ilişki manzaraya açılan saydam cephelerle kentle bütünleşme	 kent-park-liman arakesiti şeffaflık iç-dış geçişlilik, bütünleşme, esneklik, etkileşim, saydamlık

Şekil 21 (devamı). Seçilen yapılarda sınırların analizi (Aslı Yücel, 2023)

	seçilen yapı	sınır öğeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BİÇİM HAREKET KATMANLAŞMA	LABAN DANS MERKEZİ (Gilbert, Durant ve Spiluttini, 1b)	<i>kavisli biçim çift katmanlı yapı kabuğu malzemenin ön plana çıkarılması sirkülasyon ile iç mekanda bütünlük ve hareket</i>	<i>manzaranın bir parçası haline gelme gündüz-gece farklılaşan cephe kurgusu şeffaflıkla sağlanan kamusal-özel bulanıklaşması</i>	 <i>kavisli, iç-dış geçişlilik, bütünlük, katmanlaşma, dinamizm, malzemecilik</i>
BİÇİM HAREKET YAPI ELEMANLARI	SHARP TASARIM MERKEZİ (Studio International, t.b.)	<i>havada uçan kütle kolonlar çevresinde tanımlanmış kamusal alan piksellerden oluşan cephe kurgusu</i>	<i>kente kamusal alan kazandırma çevreyle zıtlık kurarak kullanıcıyı şaşırtma cephede renk ve ritim ile oynanarak algıda bulanıklık oluşturma</i>	 <i>kamusal alan, esik, esneklik, dinamizm, hafiflik, sirkülasyon</i>
BİÇİM HAREKET YAPI ELEMANLARI	MAXXI MÜZESİ (Baan, 2010)	<i>birbiri üzerinden kayan kütleler kolonlar, galeri boşlukları, girişler, kamusal merdivenler</i>	<i>akışkan iç mekan kurgusu iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki yapı elemanlarının mekan tanımlayan sınır öğelerine dönüşmesi</i>	 <i>akışkanlık, çakıştırma/üst üste bindirme, katmanlaşma, sirkülasyon, esneklik, dinamizm, etkileşim</i>

Şekil 21 (devamı). Seçilen yapılarda sınırların analizi (Aslı Yücel, 2023)

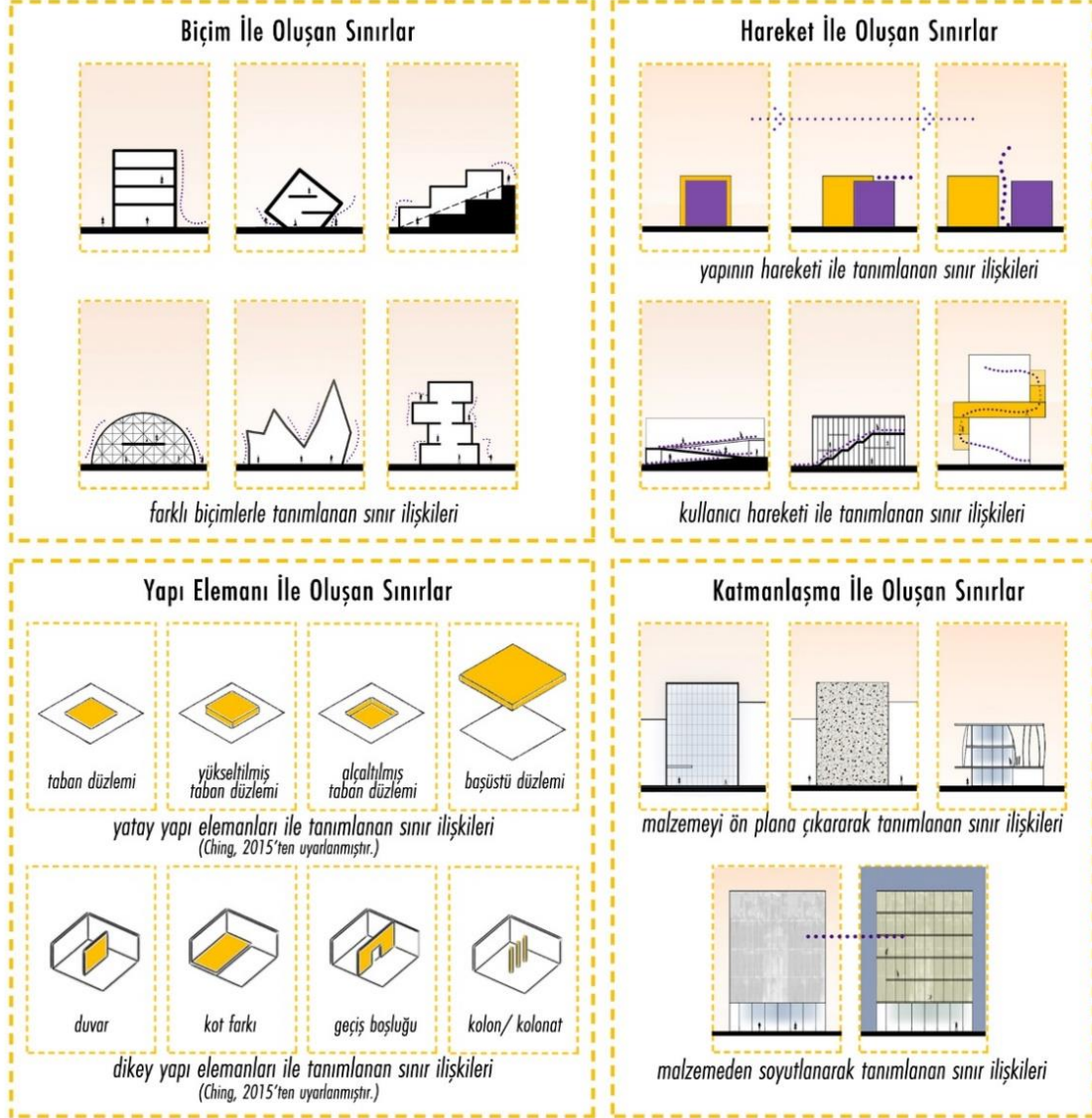
Sınırlardaki ilişkileri ilk olarak yapı kabuğunun biçimlenmesinin etkilediği görülmüştür. Boşluklar oluşturularak, kütleler üst üste bindirilerek veya iç içe geçirilerek, kıvrımlı ve eğimli yüzeyler tasarlanarak bulanık sınırlar oluşturulabilmektedir. Optik Cam Ev örneğinde basit bir prizmatik kütlede boşluk açılarak iç-dış ilişkisi yorumlanırken Sharp Tasarım Merkezi'nde dikdörtgenler prizması bir kütlede kolonlar üzerinde yükseltilmesiyle altında yeni bir kamusal alan tanımlanmış, Oslo Opera Binası'nda arazi kesilerek, katlanarak ve yürünebilir bir platform tanımlanarak esnek bir mekan tanımlanmış, Sydney Modern Müzesi'nde üst üste bindirilen kütlelerle farklı kotlarda sınırlar bulanıklaştırılmıştır.

Hareket kavramı, sınır tanımlayan bir başka öğe olarak kabul edilmiştir. Yapının kendisinin hareketli tasarlanmasının yanı sıra sirkülasyon elemanlarıyla kullanıcı hareketini kurgulamak da farklı sınırlar meydana getirmektedir. Oslo Opera Binası'nda liman ile kent arakesitinde tasarlanan yürünebilir çatı, MAXXI Müzesi'nde farklı kotları birbirine bağlayan asma merdivenler, UNC Kampüs Virtual'da kullanıcıyı zemin kattan alıp üst kotlara taşıyan rampa hem dış hem iç mekanda kotlar arası sınırları bulanıklaştırarak yeni etkileşim alanları sunmaktadır.

Farklı teknik, malzeme, dokularla yapı kabuğunda oluşan katmanlaşma sınırlarda bulanıklaşmayı beraberinde getirebilmektedir. Malzemeyi ön plana çıkaran ve malzemecilik (materiality) olarak tanımlanabilen yaklaşımlarda malzemenin opaklık, saydamlık, esneklik gibi özellikleri mekansal deneyimi yönlendirmektedir. Laban Dans Merkezi'nin çift katmanlı ve renkli kabuğunun ırmağa yansyarak değişken atmosferler oluşturması, The Galleria'da opak

kütleye eklenen saydam sirkülasyon sarmalının iç ile dışı bulanıklaştırması, Optik Cam Ev'de yarı saydam kabuğun kentin olumsuz etkilerini dışarıda bırakırken etkileşime de izin veren karakteri malzeme yoluyla oluşan katmanlaşmanın sınırlar üzerindeki etkisine bazı örneklerdir. Ayrıca malzemedeki soyutluluk (immateriality), ışık, gölge, ses gibi öğelerin kullanımıyla duylara hitap eden, farklı zaman ve durumlarda farklılaşarak bulanıklaşan sınır durumları oluşturabilmektedir. UNC Kampüs Virtual'da iç-dış arasına çekilen kabuk gündüzleri yapıyı beyaz bir deri gibi kapatırken geceleri etkisini kaybederek geçirgen bir hal kazanmakta, dinamik görünüm ve deneyimler sunmaktadır.

YENİ(DEN) SINIR ÖGELERİ

Şekil 22. Yeni(den) sınır öğeleri (Aslı Yücel, 2023)

Yapı elemanlarının kullanım biçimleriyle de sınırlarda bulanıklık oluşturulabilmektedir. NA Evi'nde hiç duvar kullanılmaması ve döşemelerin alışılmışın dışında mekanlar tanımlaması, Sharp Tasarım Merkezi'nde havaya yükseltilen kütleyi taşıyan renkli kolonların kamusal alan tarifleyen sınır elemanları olarak çalışması, MAXXI Müzesi'nde kıvrımlı duvarların, kolon ve kirişlerin kullanıcıya belli sınırlar ve rotalar tanımlayan elemanlara dönüşmesi, yapı elemanları yoluyla sınırlarla oynanan örnekler olarak yorumlanmıştır.

Örneklerin analizi sonucu, mimarlıkta değişmekte olan sınırların oluşumunda etkili 'yeni(den) sınır öğeleri' olarak tanımlanan dört ana öge ortaya konmuştur (Şekil 22):

- Biçim ile oluşan sınırlar
- Hareket ile oluşan sınırlar
- Yapı elemanları ile oluşan sınırlar
- Katmanlaşma ile oluşan sınırlar

Tasarımın gerekliliklerine, kullanıcıya sunulmak istenen atmosferin niteliklerine, bulunulan yere, işleve, bağlama göre bu öğelerin farklı kullanımlarıyla farklı sınır durumlar elde edilmektedir.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, mimarlık ve mekanla kaçınılmaz bir ilişkisi olan sınır kavramı ele alınmıştır. Zıtlıkların birbirine dokunduğu alanlar olarak sınır, keskin veya bulanık durumlarıyla mekansal deneyimi etkilemektedir. Öncelikle insanların dış koşullardan korunmak amacıyla kapalı bir 'iç' bulma, daha sonra da bu 'iç'i inşa etmeye başlamalarıyla ortaya çıkan sınırlar, bir bölgeyi tanımlama, farklı bölgeleri birleştirme veya ayırma gibi işlevler de edinerek mekansal ilişkilerde düzenleyici bir rol üstlenmiştir.

Sınır, ilk olarak güvenlik endişesiyle ülkeler arasında belirir ve oda ölçeğine kadar her ölçekte farklı biçimde etkinlik gösterir. Duvar, merdiven, döşeme, saçak gibi elemanlar sınır tanımlayabilir ve bu sınır iç ile dış, kamusal ile özel arasındaki ilişkileri belirler. Sınırların esnemeye başladığı aralıklarda eşikler ve arayüzler oluşabilir. Bu aralıklar insanların birbiriyle etkileşiminin arttığı, farklı mekan açılımlarına olanak sağlayan, sınırları 'bulanık'laşmış alanlardır.

Sınırlarda bulanıklaşma, modern mimarlık döneminde yapı kabuğunun saydam ve serbest bir karakter kazanmasıyla başlamış olup günümüz çağdaş mimarlık dünyasında da sürmektedir. Bulanıklaşma; Peter Eisenman, Toyo Ito, Bernard Tschumi gibi mimarların kullandığı, arada durumlar ve arada mekanlar oluşturarak sınırların yok olmadan farklı halleriyle tasarımda var olmasını tartışan bir kavramdır. Bulanıklaşma fiziksel veya kavramsal biçimlerde oluşturulabilir. Çalışmada, bulanıklaşmanın tasarıma ne gibi potansiyeller doğurabileceği sorusu, 2000 yılından sonra yapılmış çeşitli işlevlere sahip yapı örnekleri üzerinden tartışmaya açılmıştır.

Seçilen yapılarda sınırların fiziksel yönüne eğilerek nitel bir araştırma yöntemi olan içerik analizi yürütülmüştür. Sınırları ve sınırlardaki değişimi meydana getiren dört ana öge tanımlanmıştır: Yapı kabuğunun biçimi, hareket, yapı elemanları ve katmanlaşma. Kabuk biçimlendirilirken ekleme, çıkarma, parçalama, katlama, çakıştırma gibi yöntemlerle boşluklar, farklı kotlar, açık / yarı açık / kapalı mekanlar oluşturularak sınırlar bulanıklaştırılabilmektedir. Hareket kavramı yapının kendisinin hareketli tasarlanması ya da yapının kullanıcıların hareketiyle birlikte kurgulanmasıyla tariflenen sınırlarda karşımıza çıkmaktadır. Duvar, kolon, giriş, döşeme gibi yapı elemanları sınırlar çizerek mekan tanımlamakta, iç veya dış mekanda bulanık sınırlar ortaya koyabilmektedir. Son olarak kabukta malzemeyi ön plana çıkarma (materyalite) veya malzemedan soyutlanma (immateryalite) gibi yöntemlerle katmanlaşmanın meydana gelmesi bulanıklaşma oluşturabilmektedir.

Tasarımda oluşturulmak istenen atmosfere göre somut veya soyut sınırların keskin veya bulanık olma halleri iyi değerlendirilmelidir. Mimari tasarım ve sınırların bugüne dek olduğu gibi bundan sonra da hızlı bir değişim içinde olmaya devam edeceği öngörülmektedir. Bu nedenle sınırların farklı durumları önemli bulunmuş, sınırların bulanıklaşmalarının mekansal deneyime etkisi tartışmaya açılmıştır. Sınırlarda bulanıklaşma, istenen durumlarda iç ile dış ve kamusal ile özel gibi zıtlıkların arakesitinde etkileşim alanları oluşturarak mekansal deneyimi zenginleştirebilmektedir. Çalışmada amaç, bulanık sınırlara dair kesin bir söz üretmek yerine bu bulanıklığın potansiyellerinin sorgulanmasını teşvik etmektir. Sınırların tasarıma sunacakları katkıların peşine düşülen yeni çalışmaların geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Bilgilendirme / Teşekkür

Bu çalışma Aslı Yücel tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Programı'nda Dr. Öğr. Üyesi Hande Düzgün Bekdaş danışmanlığında hazırlanan "Mimarlıkta Bulanıklaşan Fiziksel Sınırlar: 2000 Sonrası Yapıları Üzerinden Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazarlar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Araştırmanın konusu ve yöntemi Aslı Yücel ve Hande Düzgün Bekdaş tarafından tasarlanmış, içerik ve seçilen örneklerle birlikte karar verilmiştir. Elde edilenler Aslı Yücel tarafından derlenip tez çalışması haline getirilmiş, makale bu tez çalışmasından üretilmiştir.

KAYNAKLAR

Kitap

BOETTGER, T., 2014. Threshold spaces: Transitions in architecture. Analysis and design tools. Basel: Birkhäuser.

CHING, F. D. K., 2015. Architecture. Form, space and order. 4th ed. New York: John Wiley & Sons.

DELEUZE, G., 1993. The diagram. New York: Columbia University Press.

DILLER, E. ve SCOFIDIO, R., 2002. BLUR: The making of nothing. New York: Harry N. Abrams.

DOĞANAY, A., ATAİZİ, M., ŞİMŞEK, A., BALABAN SALI, J. ve AKBULUT, Y., 2018. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

FOSTER, N. ve MAJIDI, M., 2008. Free University of Berlin, Catalogue Foster + Partners. Munich: Prestel Publishing.

FUJIMOTO, S., 2008. *Sou Fujimoto: Primitive future*. Tokyo: Inax.

GEHL, J., 2011. *Life between buildings: Using public space*. 6th ed. Washington DC: Island Press.

HERTZBERGER, H., 2005. *Lessons for students in architecture*. 5th ed. Rotterdam: 010 Publishers.

JOHNSON, M., 1987. *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination and reason*. Chicago: Chicago Press.

UNWIN, S., 2009. *Analysing of architecture*. 3rd ed. London and New York: Routledge.

Çevrilmiş kitap

ARENDR, H., 2013. *İnsanlık durumu*. Çev: B. S. Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.

GEHL, J., 2020. *İnsan için kentler*. Çev: E. Erten. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

STAVRIDES, S., 2021. *Kentsel heterotopya: Özgürleşme mekânı olarak eşikler kentine doğru*. Çev: A. Karatay, 3. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.

TSCHUMI, B., 2018. *Mimarlık ve kopma*. Çev: A. Tümertekin. İstanbul: Janus Yayıncılık.

VENTURI, R., 2005. *Mimarlıkta karmaşıklık ve çelişki*. Çev: S. Merzi Özaloğlu, 2. Baskı. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Kitapta bölüm

EISENMAN, P., 2003. Blurred zones. İçinde: A. E. Benjamin, ed. *Blurred zones: Investigations of the interstitial: Eisenman Architects, 1988-1998*. New York: Monacelli Press. s. 6-9.

Dergide makale

ALLMER, A., 2009. Dominique Perrault'nun telli duvaklı binaları. *Yapı dergisi*. 336, s. 42-45.

ARNHEIM, R., ZUCKER, W. M. ve WATTERSON, J., 1966. Inside and outside in architecture: A symposium. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 25 (1), s. 3-15.

BALA, H. A., 2006. Mimarlık-şehircilik, bina-kent, iç-dış, özel-kamusal arasında: kentsel arayüzler. *Yapı Dergisi*. 293 (4), s. 42-45.

BALTACI, A., 2019. Nitel bir araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5 (2), s. 368-388.

DİNÇER, D. ve AYDINLI, S., 2016. Blurring limits in architecture. *Tasarım+Kuram*. 336 (21), s. 48-60.

HANN, R., 2012. Blurred architecture: Duration and performance in the work of Diller Scofidio + Renfro. *Performance Research*. 17 (5), s. 9-18.

PJEŠIVAC, Z., 2021. Architecture of creative becomings: Sou Fujimoto. *METU Journal of the Faculty of Architecture*. 38 (1), s. 125-138.

TEYSSOT, G., 2005. A topology of thresholds. *Home Cultures*. 2 (1), s. 89-116.

İnternet kaynağı

- ANADOL, R., 2011. *Augmented Structures V1.0*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://refikanadol.com/works/augmented-structures-v1-0/> [Erişim tarihi 4 Şubat 2023].
- BROOKS, M., 2020. *The Sharp Centre for Design*. [çevrimiçi] Erişim adresi: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/The_Sharp_Centre_for_Design [Erişim tarihi 16 Şubat 2023].
- CİVE, O., 2018. *Oslo Opera Binası*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.arkitektuel.com/oslo-opera-binası/> [Erişim tarihi 16 Şubat 2023].
- DOMINIQUE PERRAULT STUDIO, 2001. *François Pinault Foundation For Contemporary Art*. [çevrimiçi] Erişim adresi: https://www.perraultarchitecture.com/en/projects/2539-francois_pinault_foundation_for_contemporary_art.html [Erişim tarihi 25 Ocak 2023].
- FUJIMOTO, S., 2016. *Sou Fujimoto Conference: Between nature and architecture*. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://archeyes.com/sou-fujimoto-nature-architecture/> [Erişim tarihi 5 Şubat 2023].
- OMA, 2020. *Galleria in Gwanggyo*. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.oma.com/projects/hanwha-galleria-in-gwanggyo> [Erişim tarihi 16 Şubat 2023].
- SHINKENCHIKU-SHA, 2013. *AD Classics: Tower of Winds / Toyo Ito & Associates*. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/344664/ad-classics-tower-of-winds-toyo-ito> [Erişim tarihi 16 Mart 2023].
- TDK, 2023. *Güncel Türkçe Sözlük*. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi 5 Şubat 2023].
- WIDMER, B., 2002. *Blur Building*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://dsrny.com/project/blur-building?index=false> [Erişim tarihi 16 Şubat 2023].
- ## Tez
- ALKAYA, T., 2015. *Sınır ve eşik olarak duvar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- BEALS, A., 2012. *Blurring boundaries: Strategies for the creation of ambiguity in architecture*. Unpublished thesis (MSc). Royal College of Art, London.
- CORDAN, Ö., 2002. *Mimari formun kavramsal analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- DÜZGÜN, H., 2016. *Güncel mimarlık ortamında kabuk-bağlam ilişkisinin sorgulanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- KARABACAK, G., 2015. *İnsan-kent ilişkisinde bir arayüz olarak mimarlıkta kamusal mekan*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- KAYA, G., 2014. *Muğlak mekan açılımları üzerine bir okuma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Söyleşi

AYDINLI, S., 2012. *Günümüz mimarlık düşünceleri ve tasarıma yansımaları: Türkiye’de mimarlık, düşünce, tasarım, uygulama pratiklerine dair*. [söyleşi]. Haz: A. Şentürer ve D. Sağlam, İstanbul: Arredamento Mimarlık.

Arşiv belgeleri

BAAN, I., 2010. *MAXXI Müzesi proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim adresi:

<https://iwan.com/portfolio/maxxi-national-museum-of-the-xxi-century-arts-rome-zaha-hadid-patrik-schumacher/> [Erişim tarihi 2 Şubat 2023].

BAAN, I., 2015. *NA Evi proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim adresi: <https://iwan.com/portfolio/house-na-sou-fujimoto/#4590/> [Erişim tarihi 2 Şubat 2023].

BAAN, I., 2022. *Sydney Modern Müzesi proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim adresi:

<https://www.archdaily.com/995295/sydney-modern-sanaa> [Erişim tarihi 2 Ocak 2023].

JUN, H. S., 2020. *The Galleria proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim adresi:

<https://www.archdaily.com/936327/galleria-in-gwanggyo-oma> [Erişim tarihi 5 Şubat 2023].

GILBERT, D., DURANT, P. ve SPILUTTINI, M., 2005. *Laban Dans Merkezi proje arşivi*.

[fotoğraf]. Erişim adresi: <https://arquitecturaviva.com/works/centro-de-danza-laban-londres-8> [Erişim tarihi 3 Şubat 2023].

GORNER, R. ve MEISEL, R., 2005. *Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi proje arşivi*.

[fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/438400/free-university-of-berlin-foster-partners> [Erişim tarihi 3 Şubat 2023].

NACASA & PARTNERS INC., 2020. *Optical Glass House / Hiroshi Nakamura & NAP*.

[çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/885674/optical-glass-house-hiroshi-nakamura-and-nap> [Erişim tarihi 5 Şubat 2023].

PINILLA, G. S., 2018. *UNC Kampüs Virtual proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim adresi:

<https://www.archdaily.com/926222/unc-virtual-campus-deriva-taller-de-arquitectura-plus-guillermo-mir-plus-jesica-grotter> [Erişim tarihi 7 Şubat 2023].

SNOHETTA, 2008. *Oslo Opera Binası proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim adresi:

<https://www.archdaily.com/440/oslo-opera-house-snohetta> [Erişim tarihi 2 Şubat 2023].

STUDIO INTERNATIONAL, 2009. *Sharp Tasarım Merkezi proje arşivi*. [fotoğraf]. Erişim

adresini: <https://www.studiointernational.com/will-alsop-sharp-center> [Erişim tarihi 11 Şubat 2023].

YÜCEL, A., 2023. *İstanbul kent fotoğrafları*. [fotoğraf] Aslı Yücel Kişisel Arşivi, İstanbul.

Biyografiler

Aslı YÜCEL

2016-2021 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde lisans eğitimi almıştır. 2021 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi’nde başladığı Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı’nı “Mimarlıkta Bulanıklaşan Fiziksel Sınırlar: 2000 Sonrası Yapıları Üzerinden Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezi ile 2023 yılında tamamlamıştır. 2021’den bu yana Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak akademik kariyerine devam etmektedir.

Hande DÜZGÜN BEKDAŞ

2007’de lisans eğitimini tamamladığı Yıldız Teknik Üniversitesi’nde 2010 yılında “Tarihi Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Kabuk-Bağlam İlişkisinin Temel ve Güncel Tasarım Kavramları Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezini, 2016 yılında “Güncel Mimarlık Ortamında Kabuk-Bağlam İlişkisinin Sorgulanması” başlıklı doktora tezini tamamlamıştır. Aynı kurumda doktor öğretim üyesi olarak lisans ve lisansüstü dersler vermekte, lisansüstü tezlere danışmanlık yapmakta ve mimari tasarımda kabuk, kavramsal düşünme, mimarlık eğitimi gibi konularda yayınlar üreterek akademik kariyerini sürdürmektedir.